

Şehirlerin Fazileti Üzerine Bir İnceleme: Askalân Örneği¹

A Study on the Virtue of Cities: The Case of Ascalon

Hasan KÜÇÜKOSMAN²

Geliş Tarihi (Received): 30.01.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 10.04.2025

Yayın Tarihi (Published): 31.05.2025

Öz: Günümüzde Filistin meselesi çerçevesinde yaşanan gelişmeler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Şam bölgesine dair müjdelerinin tespit edilmesini ve bu alanda yapılan akademik çalışmaların artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Hz. Peygamber döneminde Bilâdü's-Şâm olarak bilinen ve bugünkü Filistin'i de içine alan bölgede, Kudüs başta olmak üzere, hakkında rivayet bulunan önemli şehirler arasında Askalân ve Gazze yer almaktadır. Rivayetlere göre, Hz. Peygamber'in bu iki şehir için "iki gelin" ifadesini kullandığı ve burada yaşayanları müjdelediği nakledilmiştir. Ayrıca, Hz. Peygamber en faziletli ribâtın Askalân'da yapılacağını haber vermiştir. Ancak, Askalân hakkında birçok uydurma rivayetin bulunması, bazı âlimlerin bu rivayetleri genellemesine neden olmuştur. Oysa Askalân'ın faziletine dair nakledilen rivayetler arasında senedi sahih olanların yanı sıra, zayıf olup sahih rivayetlerle desteklenenler de bulunmaktadır. Bu durum, konunun tamamen asılsız olmadığını göstermektedir. Nitekim İbn Hacer ve İmam Süyûtî gibi âlimlerin de bu doğrultuda görüş belirttiği bilinmektedir. Bununla birlikte, Askalân'ın faziletiyle ilgili rivayetler, İslâm dünyasında İstanbul'un fethini müjdeleyen rivayetler kadar geniş bir kabul görmemiştir. Bu durumun en önemli sebebi, Askalân bölgesinin erken dönemde Müslümanların hâkimiyetine girmesi ve dolayısıyla uzun vadeli bir fetih beklentisinin oluşmamasıdır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Şehir, Filistin, Askalân, Gazze.

&

Abstract: In the context of contemporary developments related to the Palestinian issue, the identification of the glad tidings given by the Prophet Muhammad (peace be upon him) concerning the region of Greater Syria (Bilâd al-Shâm) has become increasingly essential. During the Prophet's era, this region, which also encompassed present-day Palestine, included significant cities mentioned in various narrations, most notably Jerusalem, Ascalon, and Gaza. According to reports, the Prophet (pbuh) referred to Ascalon and Gaza as "the two brides" and conveyed glad tidings for their inhabitants. Additionally, he is reported to have stated that the most virtuous form of ribât (frontier defense) would take place in Ascalon. However, the presence of numerous fabricated reports concerning Ascalon has led some scholars to generalize these narrations. Nevertheless, among the reports on the virtues of Ascalon, there exist both authentic (şahih) chains of transmission as well as weak narrations that are corroborated by stronger ones. This suggests that the issue has a historical basis. Indeed, notable scholars such as Ibn Hajar and İmâm al-Suyûtî have expressed similar views. Despite this, the reports regarding Ascalon's virtues have not gained as much recognition in the Islamic world as the narrations foretelling the conquest of Constantinople. The primary reason for this discrepancy is that the Ascalon region was incorporated into Muslim territories at an early stage, preventing the emergence of a long-term anticipation of conquest.

Keywords: Hadîth, City, Palestine, Ascalon, Gaza.

Atıf/Cite as: Küçükosman, Hasan. "Şehirlerin Fazileti Üzerine Bir İnceleme: Askalân Örneği". *Dergiabant* 13/1 (Mayıs 2025), 140-159. doi: 10.33931/dergiabant.1629685

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Bu makale, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Filistin Sempozyumu*'nda sözlü olarak sunulan ve basılmayan "Şehirlerin Fazileti Hakkında Gelen Rivayetler Üzerine Bir İnceleme Askalân-Gazze-Filistin" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş halidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Küçükosman, Düzce Üniversitesi, hasankucukosman@duzce.edu.tr.

1. Giriş

İslâm'ın temel hedefi insanları dünyada ve ahirette mutluluğa ulaştırmak olduğu için temel ilkelerin bireylere duyurulması anlamında tebliğin önemli bir yeri vardır. Bu amaçla Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kısa sürede Arap Yarımadasına hâkim olduğunu gören Sahâbe-i kirâm da özellikle halifeler döneminde fetih hareketlerine başlamıştır. Daha sonra Emevî ve Abbasî döneminde de aynı anlayış devam etmiş ve İslâmiyet kıtalar arasında duyulmaya başlamıştır. Henüz bir asır geçmeden İslâm'ın bu derece yayılmasında Hz. Peygamber'in siyaseti ile beraber nakledilen hadislerin de katkısı olmuştur. Bu doğrultuda bazı şehirlerin fethedileceği haber verildiği gibi bir kısım şehirlerin de faziletinden bahsedilmiştir. İstanbul'un fethi örneğinde olduğu gibi bu şehri fetheden ordunun ve komutanın müjdelenmesi³ henüz Müslümanların elinde olmayan İstanbul'a pek çok sefer düzenlenmesine sebep olmuştur. Ancak Hz. Peygamber'in otoritesinin Müslümanlar üzerindeki etkisinden yararlanılarak kasıtlı ya da sehven bazı şehirler hakkında ona isnad edilen sözler uydurulmuştur. Hadis âlimleri de bu konuya dikkat çekmiş ve sahih yolla gelen rivayetlerin olduğunu belirtmekle beraber şehirlerin fazileti ile ilgili nakledilen rivayetlerde uydurma haberleri tespit etmişlerdir. Sahih haberlerde ise özellikle Mescid-i Aksâ'nın da bulunduğu bölgeyi içine alan Şam diyarı dikkat çekmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in "Mukaddes topraklar" olarak nitelediği⁴ bu bölgenin fazileti yanında Askalân şehrinde şehitlerin çıkacağı ya da burada nöbet tutmanın fazileti hakkında rivayetler bulunmaktadır. Şam özelinde olsa da konu hakkında gelen şehirlerin faziletini bildiren rivayetlerin sıhhati hakkında arasında bazı ihtilaflar yaşanmıştır. Zira fedâil kapsamına giren amellerin, vakitlerin, şahısların, şehir, ülke ve milletlerin üstünlüğü ile ilgili rivayetlerde hadis âlimleri ahkâm konularına göre daha müsamahalı hareket etmişlerdir.⁵ Dolayısıyla bazı rivayetlerin zayıflığı ile uydurma olması arasında tartışılmalar yaşanmıştır. Günümüzde de bölgedeki Filistin direnişi, Müslümanların kanayan yarası olarak varlığını sürdürmekte olup, bu durum konuyla ilgili rivayetlerin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Zira Hz. Peygamber'in böyle bir müjdesinin bulunması hem şehitler hem de geride kalan kimseler için büyük bir teselli kaynağı olacaktır. Ayrıca Hz. Peygamber'in çağlar ötesinden verdiği bir müjde sabit olacaktır.

Askalân ve Gazze şehirlerinin fazileti hususunda detaylı ve müstakil bir çalışma olmasa da konuya değinen birden fazla ve farklı düzeyde çalışma mevcuttur. Beldelerin tarihi hakkında yapılan çalışmalar şehirlerin fazileti ile ilgili nakledilen rivayetleri ele alan eserlerin başındadır.⁶ Hadis eserlerinin fiten ve melâhim bölümlerinde aktarılan şehir rivayetleri de dolaylı olarak ya tarih ya da şerh çalışmalarında karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca şehirlerin fazileti ile ilgili müstakil çalışmalar da vardır.⁷ Ülkemizde ise tez ve makale düzeyinde geniş ve özel bazı çalışmalar yapılmakla birlikte müstakil olarak konumuzu ele alan bir esere rastlamadık.⁸

³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Kahire: Dârü'l-Hadis, 1995), 31/287 (No. 18957); Ebü'l-Kâsım Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefî (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1994), 3/45.

⁴ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017), el-Mâide 5/21.

⁵ Ayşe Esra Şahyar, "Zayıf Hadisle Fezâil Konusunda Amel Edilebilirlik" Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 31-49.

⁶ Belirli bir yerin tarihini, burada yetişmiş veya burayla alakalı şahsiyetlerin hâl tercümelerini ele alan bölge ve şehir tarihleri ile coğrafi eserler için örnek olarak bk. Ebû Abdillâh Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* (Beyrut: Daru Sâdır, 1995); Ebü'l-Hasen Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (Beyrut: Dârü ve Mektebetü'l-Hilal, 1988); Ömer Menekşe, *Selçuklu İslam Hukuku* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2022), 22-25.

⁷ Özellikle İstanbul'un fethi konusunda pek çok çalışma yapılmıştır ki ümmetin bu rivayeti kabul ile karşılaşması sened yönünden incelemeyi geri planda bırakmıştır. İbrahim Saylan, *Kaynaklarda Kostantiniyye Rivayetlerinin Tespiti ve Yorumlanması* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023), 195-259. ; Bk. Hasan Yerkazan, "İbnü's-Salâh'a Nispet Edilen Müsnedü'l-Hâfız Osmân b. es-Salâh el-Eserî fîmâ verede mine'l-ehâdis fi fazli'l-İskenderiyye ve 'Askalân İsimli Eser Üzerine Bir Değerlendirme", *EskiYeni* 43 (2021), 55-76.

⁸ Hamit Kaya, *Şehirlerin Fazileti ile ilgili Hadisler* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999); Muhammed Siddik - Yasemin Şamloğlu, "Safranbolu İlahiyat Araştırmaları-1", *Fiten Hadisleri Çerçevesinde "Tutacağımız En Hayırlı Sınır Askalân'dır."* *Hadisinin Sened ve Metin Açısından İnceleme ve Değerlendirilmesi*, ed. Doğan Delil Gültekin (İzmir: Duvar Yayınevi, 2024), 108-117; Musa Erkaya, "Kazvîn Şehrini Faziletine Dair Bir Rivâyetin Senedi Üzerine Bir İnceleme", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2 (2016), 130-163; Musa Erkaya, "Mevzûât Kitaplarında Yer Alan Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler - Kazvîn Örneği - 1", *The Journal Of Academic Social Science Studies* 74 (2019), 335-372; Musa Erkaya - Cemal Ural, "Mevzûât

Şehirlerin faziletiyle ilgili makbul rivayetlerin varlığı yanında pek çok uydurma rivayetin de bulunması meselenin hassasiyetine işaret etmektedir.⁹ Bu sebeple tarihte olduğu gibi günümüzde de İslâm âlemi için önemi bulunan Filistin bölgesi konusunda böyle bir çalışmanın yapılması son derece önem arz etmektedir.

Çalışmamızda ulemâ arasında tartışmalı olan Askalân hakkında gelen rivayetleri incelenecektir. Gazze hakkında müstakil rivayet olmasa da Askalân şehrine yakın olması ve bazı rivayetlerde beraber nakledilmesi sebebi ile çalışmamızın içerisinde değerlendirilebilir. Zira belli dönemlerde Gazze, Askalân'a bağlı bir yer içinde kabul edilmiştir. Bu sebeple olacak ki İmam Şâfiî'nin doğduğu yer hakkında kimileri Gazze kimileri ise Askalân demiştir.¹⁰ Dolayısıyla araştırmamızın mihveri Askalân şehri üzerinden yapıp hem sened hem de metin bakımından rivayetin İslâm dünyasında nasıl karşılandığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Rivayetlerin tamamına metin ve sened yönüyle işaret edilip eleştirilerin odağında olan râvi ve metinler değerlendirilecektir. Tartışmaların yaşandığı noktaya odaklanıp detaya girmeden Askalân ile ilgili nakledilen rivayetler genel olarak Kur'an ve sünnet çerçevesinde ele alınacaktır. Muhteva değerlendirmesi ile birlikte özellikle İstanbul'un fethi rivayetinin şöhret bulması gibi Askalân'ın faziletine dair nakledilen rivayetlerin meşhur olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılacaktır. Son olarak rivayetler içerisinde en azından bir tane bile olsa sened yönünden ihticaca ve mütâbaata uygun rivayetlerin varlığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

2. Şehirlerin Fazileti Hakkında Gelen Rivayetler

Fedâil kapsamı içerisinde Hz. Peygamber'den aktarılan rivayetlerin önemli bir bölümü şehirler hakkındadır.¹¹ Mekke, Medine ve Kudüs başta olmak üzere erken dönemlerden itibaren şehirlerin fazileti hususunda pek çok eser kaleme alınmıştır.¹² Bu haberlerde genellikle bir şehrin kendisi ya da ahalisi övülmektedir. Ayrıca bir kavimden ya da mescidden övgüyle bahsedilerek aktarılan rivayetlerde aslında onların bulunduğu şehirler övülmüş olmaktadır. Faziletin zıddı olsa da şehirlerin şerrinden bahsedilen rivayetler de mevcuttur. Hatta bu rivayetlerde daha önce övüldüğü söylenen şehirler de zikredilmiştir.¹³ Bu sebeple Mekke, Medine ve Kudüs şehirleri hariç diğer beldelerin zemmi ya da methi konusunda pek çok rivayetin uydurulduğu haber verilmiştir.¹⁴ Bu değerlendirmelerde daha çok rivayetlerin naklinde zayıf râvilerin bulunması sebep gösterilirken günümüzde ise metin cihetinden de tenkitler yöneltilmiştir. Özellikle Oryantalistlerin, hadislerin ortaya çıktığı tarihi belirleme hususunda metin esaslı yaklaşımları sonucunda Hz. Peygamber sonrasında rivayetlerin siyasi hedefler doğrultusunda uydurulduğu söylenmiştir. Örneğin Ehl-i Sünnet içerisinde sened ve metin bakımından hiçbir tenkide uğramayan "Üç mescid hadisini"¹⁵ Goldziher, Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervan'ın (ö. 86/705) uydurduğunu söylemiştir. O'nun düşüncesine göre Suriyeliler'in hacca gitmesi halinde Mekke'de ayaklanan Abdullah b. Zübeyr'e biat edecekler ve böylece Abdülmelik b. Mervan'ın saltanatı zor durumda kalacaktır. Bundan dolayı Abdülmelik b. Mervan Suriyeliler'in hacca gitmesini yasaklamıştır. Ayrıca başka bir tedbir olarak insanlar Suriye bölgesine yönelsin diye Beytü'l-makdis'in Mekke ve Medine Mescidleri gibi değerli olduğunu ortaya koymak istemiştir. Hadis âlimlerinin önde gelenlerinden İbn Şihâb ez-Zühri de (ö.

Kitaplarında Yer Alan Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler - Kazvîn Örneği - II", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/35 (2019), 430-450.

⁹ Bk. İsmail Hakkı Ünal, "Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler ve" Hayru'l-buldan" Risalesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/41 (2000), 67-90.

¹⁰ Ebû Muhammed İbn Ebî Hâtim, *Âdâbü's-Şâfiî ve menâkıbüh* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 19; Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ* (Kahire: Matbaatü's-Saade, 1974), 9/67.

¹¹ M. Yaşar Kandemir, "Fezâil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/531.

¹² Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Vâsîti, *Fezâilü'l-Beyti'l-Makdis* (Kıbrıs: Merkezü Beyti'l-Makdis li'd-dirâse, 2010).

¹³ Kaya, *Şehirlerin Fazileti ile ilgili Hadisler*, 72-73.

¹⁴ Kandemir, "Fezâil", 12/531.

¹⁵ "Şu üç mescidden başka bir yere (sevap umarak) yolculuk edilmez: Mescid-i Haram, Mescid-i Resûlullah (Mescid-i Nebvî) ve Mescid-i Aksâ." Ebû Abdillâh Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, thk. Muhammed Zühreir b. Nâsir en-Nâsir (yy: Dâru Tavku'n-Necât, 1422), "Fadlus-Salât" 1 (No: 1189); Müslim, *el-Câmiu's-sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Matbaatü İsâ el-Bâbi'l-Halebî, 1374-75/1955-56), "Hacc" 511.

124/742) bu rivayeti uydurmuştur.¹⁶ Bundan dolayı hem sened hem de metin yönünden incelemeler yapılması ve ulemanın görüşlerinin bütünsel incelemeye tabi tutulması gereklidir.¹⁷

2.1. Filistin Bölgesi: Askalân

Şekil 1: Arabistan Yarımadası'nda Ticaret Yolları

Hiz. Peygamber'in ticaret ile meşgul olan Kureys kabilesinde dünyaya gelmesi kendisini Arap Yarımadası ile sınırlı bırakmamıştır. Bu dönemde sahil şehri olarak deniz ticaretine sahip olarak Suriye ile Mısır arasında bulunan Askalân ve Gazze şehri önemli bir ticaret merkezidir. Dolayısıyla Filistin bölgesi Arapların ticaret için devamlı olarak uğradığı bir yer olmuştur. Zira Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği üzere Kureys'in kış aylarında Yemen'e yazın ise Şam bölgesine ticaret için gittikleri bildirilmektedir.¹⁸ Hatta bu yolcuların birinde Hz. Peygamber'in dedelerinden olan Hâşim vefat etmiş ve Gazze'ye defnedilmiştir. Bundan dolayı şehre kimileri "Gazzetü Hâşim" dahi demişlerdir.¹⁹ Hz. Peygamber'in babasının da şehre ticaret için gittiği bilinmektedir.²⁰ Ayrıca bu bölgeyi de içine alan geniş anlamıyla Şam beldeleri Kur'an-ı Kerim'de mübarek kılındığı söylenen beldeler içerisinde.²¹ Daha özel anlamda ise Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu bölgeden bahsederken Allah Teâlâ bu bölgenin çevresini bereketlendirdiğini ifade etmiştir. Müfessirler ise ayetlerde zikredilen bereketin hem dünyevî anlamıyla nehir, ağaç, meyve gibi bölgenin zenginliğine²² hem de dinî anlamda buraya gönderilmiş olan peygamberlerin varlığına işaret etmek anlamında olduğunu söylemiştir. Zira bu topraklar vahyin beşiği olup meleklerin geldiği, ibadetlerin çokça yapıldığı ve bu sebeple Allah'ın bereketlendirdiği bir yerdir.²³ Bereketin yanında yine Şam bölgesi için "mukaddes toprak" ifadesi kullanılmış özellikle Sina, Tih, Tur

¹⁶ Ahmet Yücel, *Hadis Tarihi* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 200.

¹⁷ Yücel, *Hadis Tarihi*, 202-205.

¹⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kurân* (Dârü Hicr, 2001), 24/651.

¹⁹ Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* (Beyrut: Dârü Sâdır, 1995), 4/202.

²⁰ Mustafa L. Bilge, "Gazze", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/534.

²¹ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 20/386.

²² et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 14/448.

²³ Zeynuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr er-Râzî, *Ümmü'z-cü'l-celîl fî esiletin ve ecvibetin an garâibi âyi't-tenzil*, thk. Abdurrahman b. Muhammed el-Matrudî (Riyad: Alemu'l-Kütüb, 1991), 270.

gibi vahye mazhar olan yer isimleri zikredilmiş hatta Tin suresinde ifade edildiği üzere kutsallığına binaen bu bölgelere yemin edilmiştir. Yine “mübevvee sıdk”²⁴ ifadesi ile Filistin topraklarının ya da burada bulunan Mescid-i Aksâ’nin kastedildiği müfessirler tarafından zikredilmiştir. Bazı ihtilaflar olsa da bu mescidin Hz. Süleyman tarafından yaptırılan Kudüs şehrindeki Beytülmakdis olduğu bilinmektedir. Sonuç olarak Filistin’in de içinde bulunduğu Şam ve Mısır bölgesi ilk peygamberlerden itibaren vahyin beşiği olmuştur.²⁵ Dolayısıyla Hz. Peygamber’in duruma mutabık olarak bu şehirler hakkında konuşması ya da Kur’an dışı vahiy olarak haber alması kanaatimizce akla uzak değildir.²⁶ Zira Hz. Peygamber Mekke ve Medine’de yıllarca Mescid-i Aksâ’ya doğru namaz kılmıştır. Yine Hz. Peygamber’in, Mescid-i Harâm’dan Mescid-i Aksâ’ya, oradan da göğe yaptığı yolculuk olan İsrâ ve Mi’rac’ın merkezinde Filistin bölgesi bulunmaktadır. Yine rivayetlerde ibadet için yolculuk yapılan yegâne üç mescidden bahsedilirken bunların Beytullah, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ oldukları ifade edilmiştir.²⁷ Müslümanların ilk kıblesi olan ve tarih boyunca pek çok peygamberin tevhid mücadelesi verdiği bu bölgenin o gün için Haçlı Bizans toprağı olması elbette üzücü bir durum olmuştur. Bundan dolayı Hz. Peygamber, ashabını kutsal topraklarda cihad etmeye teşvik etmiş ve özellikle bu bölgede ribâtın²⁸ faziletinden bahsetmiştir.²⁹

Müslümanların bölgeye akınları ilk olarak Hz. Peygamber döneminde olmuştur. Hz. Peygamber, hicretin sekizinci yılında Busrâ-Filistin valisine yolladığı elçisinin öldürülmesi üzerine ordu hazırlamış ve kendisi savaşa katılmamıştır. Mûte olarak bilinen Filistin topraklarında Hristiyan Araplar ve Bizans’a karşı Müslümanlar sayıca çok az olsa da Hâlid b. el-Velîd (ö. 21/642) komutanlığında başarılı bir şekilde Medine’ye dönmüşlerdir.³⁰ Daha sonraları gerçekleşen Medine-Suriye ticaret yolu üzerinde bulunan Tebük gazvesi³¹ ve Zâtüsselâsil seriyyesi³² de bu bölgeye yönelik cihadın bir parçasıdır. Hatta vefatına yakın Hz. Peygamber’in hazırlattığı ve başına genç Sahâbî Üsâme b. Zeyd’i (ö. 54/674) geçirdiği ordu yine Filistin’i de içine alan Suriye bölgesine yönelmiştir.³³ Daha sonra ilk halife Hz. Ebû Bekir de (ö. 13/634) bölgeye yönelik cihada devam etmiştir. Öyle ki Gazze bu dönemde fethedilmiştir.³⁴ Askalân ise hicretin yirmi üçüncü yılı Hz. Ömer döneminde sulh yoluyla Muaviye eliyle ele geçirilmiştir.³⁵ Bölge içerisinde en son olarak fethedilen Askalân ile birlikte Şâm’ın tamamı Müslümanların hâkimiyetine girmiştir.³⁶ Şehrin deniz yolu ile destek kuvvet alabilmesi daha geç fethedilmesine sebep olmuş olabilir.

3. Askalân Hakkında Nakledilen Rivayetler

Hicrî 23 senesinde Muâviye b. Ebî Süfyân (ö. 60/680) tarafından fethedilen Askalân daha sonra Hristiyanların eline geçmiş, nihayetinde Selâhaddîn-i Eyyûbî (ö. 589/1193) tarafından geri alınmıştır.³⁷ 583 yılında Haçlı ordusunun şehri tekrar muhasara altına alması sebebiyle Selâhaddîn-i Eyyûbî Askalân’ın

²⁴ et-Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 12/284.

²⁵ Ülfet Görgülü, “Kudüs Ulvi Sevda, Yüce Bir Dava”, *Kudüs Mukaddes Miras*, ed. İşcan Abdulkaki (Ankara: DİB Yayınları, 2020), 83-84.

²⁶ Kur’an dışı vahiy ile ilgili farklı değerlendirmeler için bk. Furat Akdemir, *Fetânet Sıfatı Bağlamında Hz. Peygamber’in Örnekliliği Meselesi* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2018), 137-148.

²⁷ Buhârî, “Fadlus-Salât”, 1 (No: 1189).

²⁸ Ribâtın sözlük ve terim anlamı için bk. İsmail Yiğit, “Ribât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008).

²⁹ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 11/88 (No: 11138).

³⁰ Buhârî, “Meğâzî”, 46; Hüseyin Algül, “Mûte Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020).

³¹ İsmail Yiğit, “Tebük Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011).

³² Elşad Mahmudov, “Zâtüsselâsil Seriyyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013).

³³ Mehmet Salih Arı, “Üsâme b. Zeyd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/362.

³⁴ Belâzürî, *Fütûhu’l-büldân*, 140-141.

³⁵ Şehrin Amr b. Âs komutanlığında ele geçirildiği daha sonra halkın anlaşmayı bozması sonucu Muaviye’nin eliyle fethedildiği de nakledilmiştir.

Belâzürî, *Fütûhu’l-büldân*, 144.

³⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Esemî el-Medenî el-Vâkidî, *Fütûhu’s-Şâm* (Beyrut: Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1997), 2/32.

³⁷ Yâkût el-Hamevî, *Mucemü’l-büldân*, 4/122.

tarumar edilmesini emretmiş ve Haçlı seferlerine karşı önlem almıştır.³⁸ Şehrin tarihteki konumu harabe olarak kalmakla beraber günümüzdeki yeri “Tel Aşkelon” adıyla işgalci İsrail Devletinde bulunmaktadır.

Filistin bölgesinde Gazze’ye yakınlığıyla bilinen Askalân şehri hakkında Hz. Peygamber’e izafe edilen birden fazla rivayet vardır. Bu rivayetlerin bir kısmı sadece mevzu haberleri toplayan eserlerde geçmektedir. Ayrıca konu hakkında nakledilen rivayetlerin tamamının uydurma olduğunu söyleyenler de mevcuttur.³⁹ Bu bağlamda İbnü’s-Salâh’a (ö. 643/1245) atfedilen *Ehâdîs fî fazli’l-İskenderiyye ve Askalân* isimli müstakil bir eser mevcuttur. Eserde nakledilen atmış dört rivayette genel olarak ribâtın ve İskenderiye şehrinin faziletinden bahsedilmiştir. Askalân şehri ile beraber *iki gelin* ifadesi kullanılan İskenderiye hakkında gelen rivayetlerin za’fiyeti dikkat çekmekte ve özellikle uydurma olması muhtemel olan bu rivayetlerin İbnü’s-Salâh’ın eserinde nakledilmesi tartışılmaktadır.⁴⁰

Çoğunluğu zayıf olan Askalân hakkında nakledilen merfû rivayetler şöyledir:

İbn Abbas’tan gelen rivayette Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur;

1. “İslâm’ın başı peygamberlik ve rahmettir. Ardından hilafet ve rahmet olur. Ardından saltanat ve rahmete dönüşür. Akabinde emirlik ve rahmet olur. Sonrasında İslâm’a merkeplerin birbirini ısırması gibi saldırırlar. İşte o vakit cihâda yönelin. O vakit en hayırlı cihadınız sınırlarda nöbet tutmaktır. Sınır nöbeti (ribât) tutacağınız en faziletli yer ise Askalân’dır.”⁴¹

2. “Askalân iki gelinden birisidir. Oradan yetmiş bin şehit hesapsız biçimde dirilecektir.”⁴²

3. “Allah’ın iki gelinden birisi olan Gazze ve Askalân’da iskân ettiği kimselere müjdeler olsun.”⁴³

Enes b. Mâlik’in naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur;

4. “Askalân iki gelinden birisidir. Oradan yetmiş bin şehit hesapsız biçimde dirilecektir. Yine onlardan elli bin şehit bölük bölük Allah’ın huzuruna gelirler. Kesik başlarını ellerine alarak yaralarından kan damlaya damlaya saf düzeninde bulunan şehitler Allah’a şöyle nidada bulunurlar: ‘Ey Rabbimiz Resulüne vadettiğin şeyleri bizlere ver. Bizi mahzun etme Şüphesiz ki Sen vadinden dönmezsın.’ Allah Teâlâ da ‘Kullarım doğru söyledi. Onları beyaz ırmakta yıkayın’ buyurur. Şehitler nehirden tertemiz bir şekilde çıkar ve Cennette diledikleri gibi dolaşırlar.”⁴⁴

³⁸ Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü’l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001), 21/66 (dipnot).

³⁹ Ebû’l-Ferec İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû ât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman (Medine: el-Mektebetü’s-Selefiyye, 1968), 2/52; İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Menârü’l-münîf fî’s-sahîh ve’z-za’îf* (Haleb: Mektebetü’l-Matbûâtü’l-İslâmiyye, 970), 117; Ali el-Kârî, *el-Esrârü’l-merfû’a fî’l-ahbârü’l-mevzû’a* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, ts.), 477.

⁴⁰ Yerkazan, “İbnü’s-Salâh’a Nispet Edilen Müsnedü’l-Hâfız Osmân b. es-Salâh el-Eserî fîmâ verede mine’l-ehâdîs fî fazli’l-İskenderiyye ve ‘Askalân İsimli Eser Üzerine Bir Değerlendirme”, 60-61.

⁴¹ Ebû’l-Kâsım Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1994), 11/88 (No: 11138); Nureddin Heysemî, *Mecmau’z-zevâid ve menbau’l-fevâid*, thk. Husameddîn el-Kudsî (Kahire: Mektebetü’l-Kudsî, 1994), 4/323 (No: 10714).

⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 21/65 (No: 13356); Ebû Şüca’ Şîrûye b. Şehredâr b. Şîrûye Deylemî, *Firdevsü’l-ahbâr*, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1986), 3/49 (No: 4126); İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzûât*, 2/53.

⁴³ Deylemî, *Firdevsü’l-ahbâr*, 2/450 (No: 3940); eynüddîn Muhammed Abdürreâuf b. Tâcil’ârifin b. Nûreddîn Alî el-Münâvî el-Haddâdî Münâvî, *Feyzü’l-kadîr şerhu’l-Câmi’i’s-sağîr* (Mısır: Mektebetü’t-Ticaretü’l-Kübra, 1356), I-VI/4/276. Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdîsi’z-zâife ve’l-mevzûa ve esruhe’s-seyyiü fî’l-ümme* (Riyad: Mektebetü’l-Maârif, 1992), 8/294 (No: 3831).

⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 21/66 (No: 13356); Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî İbn Ebî Hâtım, *Tefsîrû İbn-i Ebî Hâtım*, thk. Esâd Muhammed Tayyib (Suud: Mektebetü Nizâr Musatafa el-Bâz, 1998), 3/843; Ebû Ahmed İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi’r-ricâl*, thk. Adil Ahmed Abdülmecud, Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1997), 1/482; 6/41; 8/423.

5. İbn Abbas'ın (r.a.) naklettiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e gelip Allah yolunda gazveye çıkmak istediğini söylemiştir. Hz. Peygamber ise bu kişiye "Sana Şam'a gitmek yaraşır. Sonra da Askalân. Zira ümmetim sıkıntıya düştüğü zaman Askalân huzur ve afiyette olacak." demiştir.⁴⁵

6. Atâ el-Horosânî'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber üç defa 'Allah bu kabir ehline rahmet eylesin' dedi. Kabir ehlinin kim olduğu sorulunca Hz. Peygamber "Orası Askalân'ın kabristanlığıdır." buyurmuştur. Rivayeti nakleden hadis âlimi Saîd b. Mansûr (ö. 227/842) Atâ el-Horosânî'nin ölene kadar her yıl kırk gün Askalân'da nöbet tuttuğunu söylemiştir.⁴⁶ Nitekim ribâtın en değerlisinin kırk gün olacağı da nakledilmiştir.⁴⁷

7. Enes'den (r.a.) rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur. "Kim Askalân'da nöbet tutarsa uyuduğu zaman dahi Allah onun yerine namaz kılacak melek yaratır. Öyle ki bu (asker) cennete namaz kılanlarla beraber girer."⁴⁸

8. Hz. Ömer'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber bir gün kabir ehlerinden bazı kimselere çokça duada bulunmuştur. Bu kişilerin kim olduğu kendisine sorulunca Hz. Peygamber "Onlar Askalân'ın şehitlerinin kabristanlığıdır. Damadın gelin için hazırlandığı gibi Cennet de onlar için hazırlanır."⁴⁹

9. İshâk b. Râfi'ye ulaştığına göre Hz. Peygamber; "Allah şu kabir ehline rahmet eylesin.' dedi. Hz. Aişe 'Ya Resûlallah Bakî kabristanlığına mı?' diye üç kere sordu Hz. Peygamber ise 'Askalân'ın kabristanlığına' dedi."⁵⁰

Bunların dışında sahâbî sözü olarak Abdullah b. Ömer'in "Her şeyin bir zirvesi vardır. Şam'ın zirvesi de Askalân'dır."⁵¹ ifadesi nakledilmektedir.⁵² Hz. Ömer'den nakledilen rivayette ise Askalân şehrinin karargâh olarak önemine dikkat çekilmiştir. Rivayette Hz. Ömer şöyle söylemektedir: "Sınır boyuna ve Askalân ehline zarar gelmeyecek olsaydı size oranın faziletinden bahsedirdim."⁵³

Ayrıca bazı rivayetler vardır ki Şam ehli adına söylenmiş olsa da Askalân şehri için de değerlendirilmiştir. Bu rivayetler sened bakımından daha sahihtir.

İbn Ömer'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah şöyle buyurdu: "Allah'ım Şam'ımızı bizlere mübarek kıl, Yemen'imizi mübarek kıl." Bunun üzerine Ashab: "Necid'imizi de" dediler. Rasûlullah: "Allah'ım Şam'ımızı bizlere mübarek kıl, Yemen'imizi mübarek kıl" buyurdu. Ashab yine: "Necid'imizi de" dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Sarsıntılar ve fitneler oradadır. Şeytanın boynuzu da orada veya oradan çıkacaktır."⁵⁴

Bu rivayetler Şam diyarının Hz. Peygamber'in gözünde ne derece üstün olduğunu göstermektedir. Kimi zaman ise Hz. Peygamber "Ümmetimden bir grup hak üzere kalmaya devam eder" gibi müphem

⁴⁵ Ebû'l-Kâsım Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, thk. Tânk b. Abdullah, Abdulmuhsin b. İbrâhim (Kahire: Dârü'l-Harameyn, ty), 6/382 (No: 6679); Müttakî el-Hindî Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl* (Müessesetü'r-Risâle, 1981), 12/289 (No: 35078).

⁴⁶ Ebû Osman el-Horasânî Saîd b. Mansûr, *Sünenü Saîd b. Mansûr*, thk. Habîburrahman A'zamî (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1982), 2/194 (No: 2416); İbn Hacer el-Askalânî, *el-Kavlü'l-müsedded fi'z-zebbi an Müsnedi Ahmed fi'z-zebbi an Müsnedi Ahmed* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1981), 28.

⁴⁷ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed İbn Ebî Şeybe, *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâdis ve'l-asar*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût (Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 1989), 4/219 (No: 19457).

⁴⁸ Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el, *Kenzü'l-ummâl*, 14/165 (No: 38249); Ebû'l-Hasen Nûruddîn İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerâti'l-merfû'a 'ani'l-ahbâri's-şenî'ati'l-mevzû'a*, thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf, Abdullah Muhammed es-Siddîk (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1981), 2/49.

⁴⁹ Ahmed b. Ali b. el-Müsenna Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsnedu Ebî Ya'la*, thk. Said b. Muhammed (Kahire: Dârü'l-Hadis, 2013), 1/210 (No: 175); İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerâti'l-merfû'a*, 2/48; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzûât*, 2/52; Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el, *Kenzü'l-ummâl*, 14/165 (No: 38250).

⁵⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk. Habîburrahman A'zamî (Beyrut: el-Meclisü'l-İlmi, 1983), 5/287 (No: 9635).

⁵¹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, 4/122.

⁵² Benzer ifade Sahâbî Abdullah b. Selâm'a da isnad edilmiştir.

İbnü'l-Fakîh el-Hemedânî, *el-Buldân* (Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 1996), 153.

⁵³ İbnü'l-Fakîh, *el-Buldân*, 153.

⁵⁴ Buhârî, "Ebvâbü'l-İstiskâ" 26 (No: 1037); Ebû İshâk Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1996), "Menâkib", 75 (No: 3953).

ifadeler kullanmış Selef âlimleri de bu ifadeler ile kastedilenin Şam ehli olduğunu söylemiştir.⁵⁵ Ayrıca Hz. Peygamber Şam ehli ile ilgili daha detay bilgiler vermiştir.

Muaviye b. Kurre'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Resûlullah şöyle buyurdu: “Şam halkı bozulunca sizin orada bulunmanızda hayır yoktur. Ümmetinden bir grup Allah'ın yardımı sayesinde kıyamet kopuncaya kadar galibiyet üzere olmaya devam edecek onlara karşı olanlar onlara hiçbir zarar veremeyeceklerdir.”⁵⁶

Konumuzun sınırı aşacağı için incelemediğimiz ilk mescid olan Mescid-i Aksâ ve Beytülmakdis ile ilgili nakledilen rivayetlerin de Askalân şehrinin fazileti için delil olacağını söyleyebiliriz. Zira merfû olarak gelen bazı rivayetlerde müjdelenen kimselerin Beytülmakdis ve çevresinden olacağı nakledilmiştir.⁵⁷ Askalân şehri de Kudüs'e en yakın yerleşim yerleri arasındadır.

Hadis kaynaklarının yanı sıra tarih kaynaklarında da Askalân ile ilgili pek çok rivayet nakledilmiştir. Mezkûr haberlerin çoğu zayıf hatta uydurma denilebilecek rivayetlerdir. Bu rivayetlerde söylediklerimize ek olarak Hz. Peygamber'in ümmetinden Askalân'ı fethedeceklerin olduğu, Kazvin, İskenderiye gibi şehirlerle beraber cennet şehirleri arasında sayıldığı, şefaet yetkileri olan kimselerin bulunduğu nakledilmektedir.⁵⁸ Ancak mezkûr hadisler içerisinde bazı rivayetlerin Hz. Peygamber'e isnad edilmediğini görmekteyiz. Örneğin Kazvin ile birlikte zikredilen bir rivayetin isnadında senedin sonundaki râvi, rivayeti Hz. Peygamber'e değil yazılı bir nüshaya dayandırmakta ve hadis olduğuna dair bir açıklama yapmamaktadır.⁵⁹ Yine İbrahim b. Edhem'in rüyasında Kazvin ile Askalân'ı Cennet içerisinde gördüğü nakledilmektedir.⁶⁰

4. Rivayetlerin Değerlendirilmesi

4.1. Sened İncelemesi

Konu hakkında nakledilen en erken rivayet -tespit edebildiğimiz kadarıyla- Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın *el-Musannef*'inde geçmektedir.⁶¹ Bu rivayetlerde ortak olarak Hz. Peygamber'in Askalân kabristanlığına dua ettiği geçmektedir. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde geçen rivayette ise Askalân şehrinin fazileti ile beraber hesapsız cennete girecek olan salih kullardan ve bölük bölük Allah'ın huzuruna gelecek şehitlerden bahsedilmektedir.⁶² Askalân'ın fazileti ile ilgili metin yönünden farklı rivayetlerin gelmesi çalışmanın sınırı sebebi ile yalnızca hakkında cerh edilen isimleri incelemeyi gerektirmiştir. Nitekim konu hakkında münekkit âlimlerin cerh ettiği isimler genel olarak aynı kişi üzerinde toplanmaktadır. Onun hakkında görüş bildirenlerden birisi olan İbnü'l-Cevzî, Askalân'ın fazileti hakkında gelen rivayetlerin Hilâl b. Zeyd tarafından nakledildiğini ve rivayetlerin bu sebeple uydurma sayıldığını haber vermiştir.⁶³ İmam Zehebî de İbnü'l-Cevzî'nin iddialarını desteklemiş rivayetlerin içerisinde hadis uydurduğu iddia edilen ya da yalancı birden çok râviye işaret etmiştir. İmam Heysemî (ö. 807/1405) ise, Ahmed b. Hanbel'in naklettiği Askalân rivayetinde Hilâl b. Zeyd'in zayıflığına işaret etse de diğer

⁵⁵ Buhârî, “Menâkıb”, 28 (No: 3641).

⁵⁶ Tirmizî rivâyeti aktardıktan sonra şöyle söylemiştir: Muhammed b. İsmail ve Ali b. el Medînî der ki: “Bunlar hadisle uğraşan kimselerdir. Bu konuda Abdullah b. Havle, İbn Ömer, Zeyd b. Sabit ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir. Ahmed b. Menî', Yezîd b. Harun vasıtasıyla Behz b. Hakîm'den babasından ve dedesinden aktararak şöyle demiştir: “Ey Allah'ın Resûlü! Böyle bir durumda bana nereyi tavsiye edersiniz? Resûlullah da (s.a.v.) İşte şurayı diyerek Şam tarafına işaret etti.” Ayrıca Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu ifade etmiştir.

Tirmizî, “Fiten”, 27 (No: 2192).

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 36/656 (No: 22320).

⁵⁸ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 2/55-60.

⁵⁹ Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdülkerîm er-Râfî, *et-Tedvîn fî ahbâri Kazvîn* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 1/30.

⁶⁰ er-Râfî, *et-Tedvîn fî ahbâri Kazvîn*, 2/347.

⁶¹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, 5/287 (No: 9635).

⁶² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 21/66 (No: 13356).

⁶³ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 2/52.

râvilerin sağlam olduğunu söylemiştir.⁶⁴ Bu sebeple başta Hilâl b. Zeyd olmak üzere hakkında cerh iddiaları bulunan râvileri incelemek tercih edilmiştir.

Dokuzuncu sırada aktardığımız, Hz. Peygamber'in Askalân'ın kabristanlığına dua ettiği rivayetin zayıflık sebebi olarak İshâk b. Râfi'in cerh edildiği görülmektedir.⁶⁵ Aynı zamanda rivayet belağ şeklinde aktarılmıştır ki bu da rivayetin munkatı' olduğunu göstermektedir.⁶⁶

Sekizinci rivayette ise Hz. Peygamber'in Askalân şehitlerinin faziletinden bahsettiği haber Bısr b. Meymun sebebi ile zayıf sayılmıştır. Hatta İmam Zehebî gibi bu şahsın hadis uydurmakla itham edilmiş olduğunu söyleyenler de vardır.⁶⁷

Yedinci rivayet ise zaten mevzûat eserlerinde nakledilmiştir.⁶⁸

Altıncı rivayet ise Atâ el-Horosânî'nin belağanî şeklinde aktardığı mürsel bir rivayettir. Ribâtın kırk gün olacağına dair nakledilen haber ise asıl olarak Ebû Hüreyre'den nakledilmiştir.⁶⁹ Senedinde bulunan İshâk b. Râfi' sebebi ile zayıf sayılmaktadır.⁷⁰ İshâk b. Râfi'in olmadığı diğer rivayetler de çeşitli sebeplerle zayıf sayılmıştır.⁷¹ Bununla beraber muhtemelen bilginin Ebû Hüreyre'nin kendi içtihadı ile bilinmeyeceği düşünülerek rivayet Hz. Peygamber'e ref' edilmiştir. Başka bir rivayette ise ribâtın kırk gün olduğu söylendikten sonra "Kim kırk gün alışveriş yapmadan ve suç işlemekten ribâtta bulunursa, anasından doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olur." denilmiştir.⁷² Bu rivayetin de zayıf olduğu haber verilmiştir.⁷³

Beşinci rivayette ise râvilerden Hafs b. Meyser'e'nin teferrüdü söz konusudur.⁷⁴ Rivayetin baş tarafı olan "Sana Şam tarafına gitmek gerekir" kısmı sonrasındaki Askalân ziyadesi olmadan tek başına nakledilmiştir.⁷⁵ Bu şekilde nakledilen rivayetler makbul olsa da Askalân ziyadesi ile gelen rivayetler zayıf sayılmıştır.⁷⁶ Zira bu rivayetin râvilerinden Yahyâ b. Süleymân el-Medenî cerhe maruz kalmıştır.⁷⁷

İki, üç ve dördüncü rivayetler ise Askalân'ın faziletine dair nakledilen en meşhur rivayetlerdir. Bu rivayetlerin zayıf sayılmasına sebep gösterilen râvi Ebû İskân'ın geniş biçimde değerlendireceğiz.

Birinci rivayet ise râvilerine sika denilmiş olsa da tek tek incelememiz gereken bir hadis durumundadır. Zira bu rivayet genel olarak diğer zayıf rivayetlere şahid gösterilmekte ve zayıf rivayetlerle amel edilip edilmeyeceğine kaynaklık etmektedir. Rivayetin râvilerinden Ahmed b. Nadr el-Âskerî (ö. 290/903) sika olarak kabul edilmiştir.⁷⁸ Hadisin râvileri arasında yalnızca Saîd b. Hafs en-Nüfeylî'nin (ö. 237/852) ufak bir kusurundan bahsedilmiştir. Bu kusur ömrünün sonlarında hafızasının değişmesidir. Saîd b. Hafs'tan rivayeti aktaran öğrencisi olan Ahmed b. Nadr el-Âskerî ise (ö. 290/903) yılında vefat etmiştir.⁷⁹ Hocasının vefatından elli üç yıl sonra ölmesi sebebiyle Ahmed b. Nadr'ın hocasının son zamanlarına ulaşması muhtemeldir. Bu dönem de Saîd b. Hafs'ın hafızasının bozulduğu zaman olabilir. Ancak bu duruma işaret edecek net bir bilgi yoktur. Ancak rivayetin farklı tariklerinde hilafet ve saltanattan bahsedilirken

⁶⁴ Heysemî, *Mecma' u'z-zevâ'id*, 10/61.

⁶⁵ Ebû Muhammed İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türasî'l-Arabi, 1952), 2/219.

⁶⁶ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, 5/287 (No: 9635).

⁶⁷ Şemseddin Zehebî, *Telhîsü Kitabi'l-Mevzûât* (Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1998), 161.

⁶⁸ İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerâti'l-merfû'a*, 2/49.

⁶⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Kitâbü'l-musannef*, 4/218 (No. 19456).

⁷⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/219.

⁷¹ Ebû'l-Abbâs Şehabeddin Bûsîrî, *İthâfü'l-hıyere bi-zevâ'id-i'l-mesânîd-i'l-aşere*, thk. Darü'l-Mişkat İlmî Araştırma Kurulu (Riyad: Darü'l-Vatan, 1999), 7/256.

⁷² Ebû'l-Kâsım Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, thk. Hamdi b. Abdulmecid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984), 4/323 (No. 3440); Celâlüddîn es-Süyûtî, *Cem' u'l-cevâmi'* (Kahire: Ezherî şerif, 2005), 4/424 (No. 12886).

⁷³ Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *Zâifü Câmi'i's-sağîr* (Mektebetü'l-İslami, 2006), 365.

⁷⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 6/382 (No. 6679).

⁷⁵ Heysemî, *Mecma' u'z-zevâ'id*, 10/59.

⁷⁶ Heysemî, *Mecma' u'z-zevâ'id*, 10/62.

⁷⁷ Şemseddin Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed Bicavi (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963), 4/383.

⁷⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd Medîneti's-selâm*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beyrut: Darü'l-Garbi'l-İslami, 2002), 6/413.

⁷⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Ali Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd Medîneti's-selâm*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beyrut: Darü'l-Garbi'l-İslami, 2002), 6/413; Şemseddin Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beyrut: Darü'l-Garbi'l-İslami, 2003), 6/696.

Askalân hakkında aktarılan ifade yer almamaktadır.⁸⁰ Bu durum şüpheye sebep olsa da rivayetin mutlak olarak zayıf olduğunu göstermemektedir. Zira Saîd b. Hafs'ın yaşlanıp evinden dışarı çıkmadığı ve ömrünün sonlarında halinin değiştiği söylenirken bu zamanda rivayette bulunup kendisinden sakınılması gerektiğini söyleyen olmamıştır.⁸¹ Saîd b. Hafs'ı sikâ kabul edenler içerisinde ise kimileri kusurundan bahsettiği halde yine de Saîd b. Hafs'ı zayıf saymamıştır. Kimileri ise onu doğrudan sikâ saymış ve rivayetlerini aktarmıştır.⁸² Ebû Avâne, Müslim'in eseri üzerine yaptığı çalışmada Saîd b. Hafs'ın rivayetine yer vererek rivayetin Müslim'in şartına uygun olduğunu ortaya koymuştur.⁸³ İbn Hibbân da sahih rivayetleri topladığı eserinde Saîd b. Hafs'ın yer aldığı rivayetleri zikretmiştir.⁸⁴ Ayrıca İbn Hibbân'ın eserini tahkik eden Şuayb el-Arnaût, Saîd b. Hafs hakkında nakledilen cerhten bahsetmekle beraber İbn Hibbân'ın rivayeti tashih düşüncesine katılmaktadır.⁸⁵

Bir sonraki râvi olan Musâ b. E'yûn'un da (ö. 177/794) sika olduğu söylenmiştir.⁸⁶ Diğer râvi Taberânî'nin rivayetinde İbn Şihâb olarak geçmiş olsa da doğrusu Ebû's-Şihâb olacaktır. Tam ismi Musa b. Nâfi' (ö. ?) olup kendisi hakkında genel olarak olumlu ifadeler kullanılmıştır.⁸⁷ Sonraki râvi Fıtr b. Halîfe (ö. 55/675) ise teşeyyü' ile itham edilmiş ancak kendisinin sika olduğu pek çok âlim tarafından dile getirilmiştir.⁸⁸ Rivayetin sahâbî râvisi İbn Abbas'tan hadisi nakleden Mücâhid (ö. 103/722) ise tefsir rivayetleri ile de meşhur olmuş büyük imamlardan birisidir.⁸⁹ Sonuç olarak rivayetin râvilerinde bazı ufak kusurlar olsa da bu durum rivayeti zayıflatmamakta ve tartışmaları ile beraber makbul görülmektedir.⁹⁰ Dolayısıyla farklı tariklerini ele almadan aktardığımız rivayetler içerisinde en azından bir tane de olsa Askalân'ın faziletine dair sahih rivayet bulunmaktadır.

Askalân ile ilgili rivayetlerde en çok zikredilerek cerh edilen râviler ve rivayet hakkındaki görüşler de incelenmelidir. Bu râvilerin başında Ebû İkâl gelmektedir.

İmam Buhârî, Ebû İkâl'in münker rivayetleri olduğunu belirtmiştir.⁹¹ İbn Hibban da bu râvinin Enes b. Mâlik kanalıyla uydurma rivayetler aktardığını ve kendisinden rivayet nakletmenin caiz olmadığını ifade etmiştir.⁹²

İbnü'l-Cevzî de rivayetin medarı olarak Ebû İkâl'i görmekte ve konu hakkındaki haberlerin mevzu olduğunu söylemektedir. Ebû İkâl künyeli Hilâl b. Zeyd; Basralı olup Askalân'da yaşamış ve orada ölmüş bir tâbiüdür. Enes b. Mâlik'ten rivayetleri vardır. Hadis münekkitleri kendisinin münker rivayetleri olduğunu söylemektedir. Ancak adalet yönünden tenkit edildiği tespit edilmemiştir. Münker rivayetlerden de anlaşılacağı üzere naklettiği rivayetler metin bakımından illetli görülmüştür. Örneğin bunlardan birinde Ebû İkâl, Enes b. Mâlik'in Hz. Peygamber'i şöyle söylerken işitmiştir; "Ramazan ayında umre yapmak benimle hacc yapmak gibidir."⁹³ Yine aynı isnadla gelen başka bir rivayette Enes

⁸⁰ Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi's-sahîha ve şey'ün min fıkhihâ ve fevâ'idihâ* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1995), 1/34 (No: 5).

⁸¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 10/390; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/17 (No: 22).

⁸² Ebû Hâtim İbn Hibbân el-Büstî, *Kitâbü's-Sikât* (Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973), 8/269 (No: 13386); Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 5/826.

⁸³ Ya'kûb b. İshâk Ebû Avâne, *Müstahrecü Ebî 'Avâne* (Beyrut: Darü'l-Mârifet, 1998), 2/396 (No: 3574), 3/28 (No: 4080).

⁸⁴ Ebû Hâtim İbn Hibbân el-Büstî, *Sahîhu İbn Hibbân bi tertibi İbn Balabân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988), 1/353 (No: 141).

⁸⁵ İbn Hibbân el-Büstî, *Sahîhu İbn Hibbân*, 3/434 (No: 1160) dipnot.

⁸⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 29/29.

⁸⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 29/158-161.

⁸⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 23/315-316.

⁸⁹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 3/148.

⁹⁰ Şemseddin Zehebî, *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehü rivâye fi'l-Kütübi's-sitte*, thk. Ahmed Muhammed Nemr Hatîb, Muhammed Avvame (Cidde: Dârü'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1992), 1/433 (No: 1860); İbn Hibbân el-Büstî, *Kitâbü's-Sikât*, 8/269 (No: 13386); Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi's-sahîha ve şey'ün min fıkhihâ ve fevâ'idihâ* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1995), 7/803 (No: 3270).

⁹¹ Muhammed b. İsmâil Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr* (Haydarabad: Dairetü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, ty), 8/205; Ebû Câfer Muhammed b. Amr Ukaylî, *ed-Duaîfü'l-kebîr*, thk. Abdülmü'ti Emin Kal'aci (Beyrut: Dârü'l-Mektebetü'l-İlmiyye, 1984), 4/345.

⁹² Ebû Hâtim İbn Hibbân el-Büstî, *el-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ' ve'l-metrûkîn*, thk. Mahmûd İbrâhim Zayed (Haleb: Dârü'l-Va'y, 1976), 3/86.

⁹³ Ebû'l-Kâsım Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefî (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994), 1/250 (No: 721).

(r.a.) “Hz. Peygamber Medâinliler için Akîk, Basralılar için Zâtı ırk, Şamlılar için Cuhfe, Medineliler için ise Zü'l-Huleyfe'yi mîkat sınırı belirledi.”⁹⁴ demiştir.⁹⁵ Bu rivayette illet olarak Basra şehrinin zikredilmesine dikkat çekilmiştir. Zira Basra, Hz. Ömer döneminde kurulmuştur. Ayrıca İmam Nesâî de Ebû İkâl'den münker rivayet aktaran kimsenin İbrahim b. Süveyd olduğunu belirtmiştir. Ancak İbrahim b. Süveyd hakkında âlimler genel olarak olumlu ifadeler kullanarak kendisinin sikâ olduğunu söylemişlerdir.⁹⁶ Bununla beraber Ebû İkâl'den, İbn Mace⁹⁷ ve Beyhakî⁹⁸ gibi âlimler de merfû rivayet nakletmiştir.

Ebû İkâl hakkında en ağır konuşanlardan birisi olan İbn Hibbân, Enes b. Mâlik'in asla söylemediği şeyleri Ebû İkâl'in naklettiğini haber vermiştir. Ancak İbn Hibbân da Ebû İkâl'in zabtını kusurlu bulmuş olacak ki kendisinden müstakil olarak değil yalnızca itibar amacıyla rivayette bulunulabileceğini ifade etmiştir.⁹⁹ Hatta İbn Hibban, Ebû İkâl'i sikâ râviler arasında zikretmiştir.¹⁰⁰ Kimi âlimler ise rivayetin yalnızca garabetine değinmiş ve dolayısıyla mevzu olmadığını savunmuştur.¹⁰¹

Râvi hakkında ilk konuşanlardan birisi olan İmam Buhârî de Ebû İkâl için “Münkerü'l-hadîs” tabiri yerine “Münker rivayetleri var” demektedir.¹⁰² Zira bu iki kullanım birbirinden farklıdır. Şayet İmam Buhârî, Ebû İkâl için “münkerü'l-hadîs” tabirini kullanmış olsaydı o halde Ebû İkâl'i metruk kabul etmiş olurdu. Zira “münkerü'l-hadîs” ibaresi İmam Buhârî'nin düşüncesinde kendisi ile rivayet nakletmenin caiz olmadığı kimseler için kullanılmıştır.¹⁰³ Münker ifadesi başlangıçta hadis âlimleri tarafından farklı şekillerde kullanılmıştır. Genel olarak münker olduğu belirtilen bu tür rivayetlerde teferrüd ve muhalefet bulunmaktadır. Ancak İmam Buhârî'nin kullandığı anlamda rivayetlerin içerisinde münkerin bulunması her zaman için o râvinin rivayetlerinin zayıf ya da mevzu olduğunu göstermemektedir. Müphemliğin bulunduğu bu ifadeler sikâ, zayıf ve metruk râviler hakkında kullanılabilir. ¹⁰⁴ İbn Hibbân'ın eleştirisi ise Enes b. Mâlik adına uydurulan sözleri Ebû İkâl'in nakletmiş olmasıdır. Bu da kendisinin mutkin olmadığını göstermektedir. Ancak İbn Hibbân, Ebû İkâl'in her rivayetinin zayıf olmadığını sikâların da kendisinden rivayette bulunduğunu ve ihticac için bu rivayetlerin değerlendirileceğini söylemiştir.¹⁰⁵ İbn Hibban'ın vaz' ithamı kendisinden sonraki bazı âlimler tarafından devam ettirilmiştir ki İbnü'l-Cevzî de Askalân hakkında gelen rivayetlerin mevzu olmasının sebebinin Ebû İkâl'e bağlamıştır. Ancak İbn Hibbân kimi zaman zayıf râviye sikâ, sikâ râviye ise zayıf demesi ile eleştirilmiştir.¹⁰⁶ Konumuzu ilgilendiren Ebû İkâl hakkında da kendisinden önce yapılan yorumlardan farklı olarak hem vaz' iddiasını ortaya atmış hem de Ebû İkâl'i sikâ râviler arasında saymıştır. Benzer şekilde İbnü'l-Cevzî de eseri *el-İlelü'l-mütenâhiye*'de çok zayıf da olsa en azından uydurma olmadığını düşündüğü¹⁰⁷ Askalân

⁹⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 1/251 (No: 722).

⁹⁵ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4/422-424.

⁹⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 2/102-103.

⁹⁷ İbn Mace'nin rivayetinde ise Ebû İkâl'in, Enes b. Mâlik ile birlikte tavaf yapıp kendisinden merfû olarak şu rivayeti aktardığı nakledilir. “Enes b. Mâlik ile beraber yağmurlu havada tavaf yaptım. Ne zaman ki tavaf bitti Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in 'Yeniden amele yönelin. Çünkü bağışlandınız. Zira biz Resûlullah ile beraber yağmurda tavaf etmiştik ve bize böyle söylemişti.' dediğini aktardı.” Muhammed b. Yezid el-Kazvini İbn Mâce, *es-Sünen* (Darü ihyai'l-kütübü'l-arabi, 1952), blm. “Menasik”, 107 (No: 3118).

⁹⁸ Enes b. Mâlik kanalıyla gelen rivayette Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilir; “Allah beni âlemlere hidayet ve rahmet olarak gönderdi. Yine beni çalgı aletlerini kırmak ve cahiliye adetlerin kaldırmak için gönderdi.” Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, thk. Abdülali Abdülhamid Hamid (Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 2003), 8/474 (No: 6108).

⁹⁹ İbn Hibbân el-Büstî, *el-Mecrûhîn*, 3/87.

¹⁰⁰ İbn Hibbân el-Büstî, *Kitâbü's-Sikât*, 5/506.

¹⁰¹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 1/483.

¹⁰² Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 8/205.

¹⁰³ Ahmet Yücel, “Cerh Lafızlarından ‘Münkerü'l-Hadis’ ve Farklı Kullanımları”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13-14 (1997), 205.

¹⁰⁴ Hatice Karadeniz, “İstilahlaşma Sürecinde Münker Hadis Kavramı”, *Hadis ve Siyer Araştırmaları* 3/2 (2017), 62.

¹⁰⁵ İbn Hibbân el-Büstî, *el-Mecrûhîn* 3/87.

¹⁰⁶ Şemseddin Zehebî, *Mizânü'l-itudâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed Bicavi (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1963), 2/148.

¹⁰⁷ Nitekim İbnü'l-Cevzî bu rivayetin senedindeki bazı râvilerin meçhul olduğu için cerh edildiğini söylemiştir. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdisi'l-vâhiye*, thk. İrşadü'l-Hakk el-Eserî (Pakistan: İdaretü'l-Ulûm el-Eseriyye, 1981), 1/120.

ile ilgili şu hadisi nakletmiştir: “Kim Allah’ın bağışlamasını umarak kırk hadis yazarsa Allah o kimseyi bağışlar ve kendisine Abâdân ve Askalân şehitlerinin sevabı kadar sevap verir.”¹⁰⁸

Rivayeti savunanlar arasında en dikkat çeken kişi İbn Hacer el-Askalânî’dir. O’na göre yalnızca Ebû İkâl’in durumuna bakarak Askalân şehrinin faziletini haber veren hadisin batıl olduğunu söylemek doğru değildir. İbnü’l-Cevzî’nin de naklettiği rivayetleri zikreden İbn Hacer sened açısından Ebû İkâl tarikinden daha sahih rivâyetlerin bulunduğunu söylemiştir. İçerisinde bulunan râvilerden yalnızca Bısr b. Meymun’un zayıf olduğunu söyleyen İbn Hacer, İbn Abbas kanalıyla nakledilen ve mevzuat kaynaklarında da geçen şu rivayeti aktarmaktadır; “Askalân kabrinden yetmiş bin şehit haşredilir. (Bu şehitlerin) Her biri Mudar ve Rebîa kabileleri sayısınca insana şefaet eder.”¹⁰⁹ İbn Hacer bu rivayete Ebû Bısr’ın münker dediğini ancak mürsel yolla gelen Atâ el-Horosânî rivayetinin şahidi olduğunu söylemiştir.¹¹⁰

İbn Hacer’i eleştirip rivayetin uydurma olduğunu söyleyenlerden birisi Şevkânî’dir. Asıl olarak Şevkânî uydurma rivayetleri toplamış olduğu eserinde ele aldığı ve mevzu saydığı rivayet Askalân şehitleri için cennetin, gelinin damada hazırlandığı gibi hazırlanacağını haber veren rivayettir. Bu rivayetin altında *el-Müsned*’de zikredilen ve İbn Hacer ile İbnü’l-Cevzî arasında tartışmalara sebep olan hadisi ele alan Şevkânî, İbn Hacer’in insafsızca ve kaçamak hareket ettiğini söylemiştir. Zira Şevkânî’ye göre tartışmaların sebebi olan Ebû İkâl’in hadis uydurduğunu âlimler kabul etmektedir. Ancak Şevkânî, amellerin fazileti sebebiyle İbn Hacer’in rivayeti makbul gördüğünü söylemektedir. Halbuki zayıf ya da mevzu olan bir rivayet amellerin fazileti ya da hayra teşvik sebebiyle hasen ya da sahih derecesine yükselememektedir. Şayet Ebû İkâl’in hadis uydurduğu kabul ediliyorsa doğru olan görüş İbnü’l-Cevzî’nin dediği gibidir. Aksi halde İbn Hacer’in, Ebû İkâl hakkında sadık olduğuna dair delilleri ortaya koyması gereklidir.¹¹¹

el-Müsned’i tahkik eden Şuayb el-Arnaût da Ebû İkâl’in bulunduğu rivayetin uydurma olduğunu düşünmektedir. İbn Hacer’in şahid olarak aktardığı rivayetleri de değerlendiren el-Arnaût, mezkûr haberleri aktaran râvilerin içerisinde “mütthem bi’l-kizb” kimselerin olduğunu belirtmiştir. Ayrıca başka bir rivayet için de “Bu yalancıların sözüne benziyor.” demiştir. Konu hakkında İbnü’l-Cevzî ve Irâkî’nin görüşünün doğru olduğunu söyleyen el-Arnaût, İbn Hacer’in de aksi yönde savunması olduğunu belirtmekle yetinmiştir.¹¹²

Kanaatimizce İbn Hacer’e yöneltilen eleştiriler yerinde değildir. Zira İbn Hacer, Ebû İkâl hakkında söylenenleri kabul etmektedir. Hadis âlimlerinin sözlerini olduğu gibi aktarmış İbn Hibban’ın vaz’ iddiasına da yer vermiştir.¹¹³ Ancak belli kimselerin hadis uydurucusu dediği kimseyi mutlak olarak yalancı kabul etmek gerekmemektedir. Zira her âlim Ebû İkâl’in hadis uydurduğunu söylememiştir. Bazıları yalnızca metin bakımından illetli haberler naklettiğini dile getirmiştir. Örneğin Şevkânî, İbn Hacer’in şahid olarak rivayet ettiğini belirttiği İbn Ömer hadisinde bulunan râvilerden yalnızca Bısr b. Meymun’un zayıf olduğunu söylemişse de mezkûr isim hadis uydurmakla itham edilmiştir.¹¹⁴ Dolayısıyla cerh-ta’dil faaliyeti ictihadi olup ictihad başka bir ictihadi nakzetmemektedir.

Sonuç olarak Ebû İkâl zabtında sorun olan bir râvi olarak sikâ râvilere muhalefet etmesi sebebiyle tenkit edilmiş ancak günahkâr, fasık ya da bid’at ehli birisi olarak kabul edilmemiştir. Hadis uydurduğu ise sabit değildir. Zira Askalân’da bulunan kabrinde de “Hz. Peygamber’in kölesi Ebû İkâl” yazdığı ve insanların oraya ziyarete geldiği nakledilmiştir ki bu da kendisinin müspet bir kişi olarak bilindiğini göstermektedir. Mezkûr rivayet, ithamların olduğu kabul edilmekle beraber hadis eserlerinin yanında

¹⁰⁸ İbnü’l-Cevzî, *el-İlel’l-mütenâhiye*, 1/117 (No: 178).

¹⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 21/66 (No: 13356).

¹¹⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *el-Kavl’l-müsedded*, 27-28.

¹¹¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Ali Şevkânî, *el-Fevâidü’l-mecmûa fi’l-ehâdisi’l-mevzûa*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemani (Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1995), 429-430.

¹¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 21/65-66.

¹¹³ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 11/80.

¹¹⁴ Zehebî, *Telhîs*, 161.

tefsir ve tarih kaynaklarında da âlimler tarafından nakledilmiştir.¹¹⁵ Ayrıca Askalân'da yapılacak cihâdın fazileti hakkında senedi en sağlam görünen Taberânî'nin naklettiği rivayet zayıf olan diğer rivayetlere destek olmaktadır.¹¹⁶

Askalân'ın faziletine dair nakledilen rivayetlerin uydurma olduğunu söyleyen İbnü'l-Cevzî "(ribât) tutacağınız en faziletli yer ise Askalân'dır"¹¹⁷ rivayetini eserine almamıştır. Kendisi pek çok makbul rivayeti eserine alıp mevzu saydığı için eleştirilmiştir. Konu hakkında eser oluşturup İbnü'l-Cevzî'yi eleştirenlerden birisi İmam Süyûtî'dir (ö. 911/1505). Askalân'ın fazileti konusunda İbn Hacer'in savunmasını zikreden Süyûtî "(ribât) tutacağınız en faziletli yer Askalân'dır."¹¹⁸ rivayeti gibi şahidlerin varlığını haber vererek İbnü'l-Cevzî'yi eleştirmiştir.¹¹⁹ Benzer şekilde Süyûtî'nin eserlerini ihtisar eden İbn Arrâk da "(ribât) tutacağınız en faziletli yer Askalân'dır"¹²⁰ rivayetinin râvilerinin sika olduğunu söyleyerek Süyûtî'ye destek vermiştir.¹²¹

Askalân'ın fazileti konusunda ittifakla uydurma olduğu söylenen haberler de mevcuttur.¹²² Muhtemeldir ki aslı bulunan bir söze uyması ve hamasetin de etkisiyle Askalân şehri hakkında bu tür rivayetlerin uydurulması mümkündür. Burada akla şu iddialar gelmektedir;

- 1- Askalân şehrinin fazileti hakkında çoğunluğu zayıf olan rivayetler "Ribât tutacağınız en faziletli yer Askalân'dır"¹²³ rivayetinin zayıflığını artırmaktadır.
2. "Ribât tutacağınız en faziletli yer Askalân'dır"¹²⁴ rivayeti sabit olduktan sonra uydurma sözlerin asıl olan habere zararı olmayacağı da bir gerçektir.

Bu iki iddia arasındaki fark Taberânî'nin naklettiği¹²⁵ rivayetin kuvvetine göre değişmektedir. Zira mezkûr rivayeti ihticaca uygun olarak sağlam görenler zayıf rivayetleri destek olarak kabul etmiştir. Ancak Taberânî'nin rivayetini zayıf kabul edenler için Askalân'ın fazileti hakkında gelen haberler bu rivayetlerle daha da zayıflamaktadır. Kanaatimizce doğru olan görüş ikinci iddia sahiplerinden olan İbn Hacer'in görüşüdür. Zira Taberânî'nin rivayeti râvilerin zaptında bazı kusurlar iddia edildiği gibi kabul edilse dahi zayıf sayılmamıştır. "Ribât tutacağınız en faziletli yer Askalân'dır"¹²⁶ rivayetinin dışında aktardığımız haberlerin bir kısmı da isnadındaki râvilerin zaptındaki zayıflık sebebi desteklenebilmektedir. Zayıf hadislerle amel noktasında değerlendirmeye aldığımız zaman ise rivayetlerin aslının bulunması, zayıflığının çok şiddetli olmaması ve amellerin fazileti konusunda aktarılmış olması sebebi ile kendileriyle amel edileceği düşünülebilir.

4.2. Muhteva Değerlendirmesi

Merkezinde Askalân şehrinde yapılacak olan ribâtın faziletini haber veren rivayetler Kur'an ve Sünnet'e asıl olarak aykırı değildir. Allah Teâlâ sınır boylarında ribâta bulunmayı¹²⁷, düşmana karşı güç toplamayı¹²⁸ emretmiştir. İbn Teymiye de bu noktaya işaret ederek Askalân gibi pek çok şehrin fazileti hakkında rivayet geldiğini söylemiştir. Ârızî bir durum olarak bu şehirlerin sınır boylarında bulunması sebebi ile Hz. Peygamber'in dilinde övüldüğü söylenmiştir. Zira şehirlerin bunun dışında bir fazileti

¹¹⁵ Ebü'l-Fida İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-azîm*, thk. Sami b. Muhammed es-Selame (Riyad: Dârü Taybe, 1999), 2/18; Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî es-Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mesnûr fi't-tefsiri bi'l-me'sûr* (Beyrut: Darü'l-Fiker, ts.), 2/412.

¹¹⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/88 (No: 11138); Ebü'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman b. Ahmed İbn Receb, *Mecmûu resâilî'l-Hafız İbn Receb el-Hanbelî*, thk. Ebû Mus'ab el-Hulvânî (ef-Fâruku'l-hadisiyye li't-tab'ati ve'n-neşr, 2003), 1/119.

¹¹⁷ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/88 (No: 11138).

¹¹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/88 (No: 11138).

¹¹⁹ Celâlüddîn es-Süyûtî, *el-Le'âlî'l-maşnû'a fi'l-ehâdîsi'l-mevzû'a* (Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996), 1/422.

¹²⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/88 (No: 11138).

¹²¹ İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerîa*, 2/49.

¹²² İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzûât*, 2/52-55.

¹²³ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/88 (No: 11138).

¹²⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/88 (No: 11138).

¹²⁵ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/88 (No: 11138).

¹²⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/88 (No: 11138).

¹²⁷ Âl-i İmrân 3/200.

¹²⁸ el-Enfâl 8/60.

kastedilmemiştir.¹²⁹ Dolayısıyla Müslüman yurdu olsun olmasının rivayetlerde ribât yönü esas alınarak şehirlerin fazileti zikredilmiştir.¹³⁰

Hiz. Peygamber düşman yurdundan gelecek zararı engellemek adına genel olarak ribâtın faziletinden bahsetmiştir.¹³¹ Bu rivayetlerde ribâtın diğer amellerden faziletli olduğu, Allah yolunda nöbet tutanların ecrinin kıyamete kadar devam edeceği Hiz. Peygamber tarafından haber verilmiştir.¹³² Bu sebeple mezhepler arasında ribâtın en az ve en fazla miktarı hakkında görüşler ortaya koyulmuştur ki ribâtın meşrûiyeti ve fazileti konumuz hakkında gelen rivayetlerin aslına delildir.¹³³ Bu konuda Hiz. Peygamber'in sahih rivayetlerinde Şam beldelerine ve ehline hayır duada bulunduğuna dair pek çok rivayet nakledilmiştir.¹³⁴ Öyle ki Hiz. Peygamber'in "Garb ehli kıyamet kopuncaya kadar hak üzere yardımcı olmakta devam edeceklerdir"¹³⁵ sözünde kastettiği Garb'ın Şam olduğunu söyleyenler vardır.¹³⁶ Hiz. Peygamber, ashabına cihâd için farklı yerleri ve özellikle Şam bölgesini işaret etmiştir. Hatta bu bölgenin Allah tarafından korunacağını haber vermiştir.¹³⁷

İstanbul'un fethi adına nakledilen rivayetin ümmet içerisinde son derece yapıcı bir etkisi olmuşken aynı yönde gelen diğer rivayetlerin bu yanının eksikliği göze çarpmaktadır.¹³⁸ Ancak bu durumu genelleştirmek yerine rivayetlerin teker teker ele alınması kanaatimizce daha yerinde olacaktır. Zira nesiller boyunca bütün İslâm coğrafyasında etkisi olmasa da bölgesel bağlamda nebevî tesirin olduğu görülmektedir. Bu da nakledilen rivayetlerin sıhhatine işaret etmektedir. Örneğin belli dönemlerde Şamlıların bu iki şehre sahip olması sebebiyle Iraklılara karşı "dünyada iki nişanlıya sahip olmakla" övündükleri nakledilmektedir.¹³⁹ Arap Yarımadasının Bizans gibi büyük devletlere karşı sınır şehri olarak Müslümanların burayı karargâh edineceğini söyleyen Hiz. Peygamber'in müjdesine nail olmak isteyen pek çok kimse şehre yerleşmiştir. Sahâbe, tâbiîn ve sonrasında pek çok âlim bu şehre hem cihad hem de iskân amacıyla yerleşmiştir. Âlimlerin de buna teşvik ettiği görülmüştür. Örneğin bir kimse İmam Mâlik'e Cidde'ye mi yoksa Askalân ya da İskenderiye gibi sahil kıyısına mı nöbete gitmesinin uygun olduğunu sormuş; İmam Mâlik, Askalân bölgesine gitmesini söylemiştir.¹⁴⁰ Hatta Basra'dan belli grubun Askalân'a ribât için gittiği nakledilmektedir. Öyle ki Basralılardan Atâ el-Horosânî'nin ölene kadar her yıl kırk gün Askalân'da nöbet tuttuğunu söylemesi de rivayetlerin bir aslı olduğuna işaret etmektedir. Rivayetlerini sened yönünden incelediğimiz Ebû İkâl de Basralıdır. İbn Asâkir'in (ö. 600/1203) zikrettiğine göre Hicâz ehlinden bir kimse Emevî halifelerinden Velîd b. Yezîd'e gelerek

¹²⁹ Takıyyüddîn İbn Teymiyye, *Mecmûu Fetâvâ* (Medine: Mecma'i'l-Meliki'l-Fahd, 2004), 27/53-54.

¹³⁰ Yine Hiz. Peygamber, cihâdın en önemli araçlarından birisi olan atların kıyamete kadar hayır üzerinde olacağını söylemesi de cihâdın faziletine müstenittir. Saîd b. Mansûr, *Sünen*, 2/200.

¹³¹ Ebû Dâvud, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Cihâd" 15 (No. 2500).

¹³² Fedâle b. Ubeyd'den rivayet olduğuna göre, Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Ölen her kişinin amel (defter)i kapanır. Ancak (Allah yolunda) nöbet tut(arken hayatını kaybetmiş ol)an kimse müstesna. Onun ameli kıyamet gününe kadar artırılır. Ve o kimse kabir imtihanının acısından emin olur." Muhammed b. Yezid el-Kazvini İbn Mâce, *es-Sünen* (Darü ihyai'l-kütübî'l-arabi, 1952), "Cihâd", 7; Ebû İshâ Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1996), "Fedâil'ul-Cihâd", 26 (No. 1665).

¹³³ Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Kâhire: Mektebetü'l-Kâhire, 1968), 9/204.

¹³⁴ Bûsîrî, *İthâfû'l-hıyere*, 7/256-258.

¹³⁵ Müslim, *el-Câmi 'u's-şâhih*, "İmâre", 177.

¹³⁶ Muhammed b. İsmâil Buhârî, *el-Câmiu's-sahih* (Şam: Dârü İbn Kesir, 1993), "Menâkıb", 24; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahihî'l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Muhibbüddin el-Hatîb (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1960), 13/295.

¹³⁷ "Şüphesiz sizler ordular halinde bölüneceksiniz: Bir ordu Şam'da, bir ordu Irak'ta, bir ordu ise Yemen'de olacaktır." Bunun üzerine sahabeden biri sordu: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana en hayırlısını seç (nerede bulunmam gerektiğini söyle)." Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Şam'ı seç! Kim buna razı olmazsa Yemen'ine gitsin, orada suyundan içip hayatını sürdürsün. Çünkü Allah, bana Şam ve onun halkını koruyacağına dair söz verdi." Ebû Hâtîm İbn Hibbân el-Büstî, *el-Müsnedü's-sahih 'ale't-tekâsîm ve'l-envâ' min gayri vücûdi kat'in fi senedihâ velâ sübûti cerhin fi nakilihâ'*, thk. Mehmet Ali Sönmez - Halis Aydemir (Beyrut: Darü İbn Hazm, 2012), 6/85 (No. 4922).

¹³⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 31/287 (No. 18957); Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdülhâlik Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr el-Bahrü'z-zehhâr*, thk. Mahfûzurrahman Zeynullah (Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1988), 6/447 (No 2846); Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 2/38 (No: 1216).

¹³⁹ Jean-Pierre Filiu, *Gazze Tarihi*, çev. Eylem Alp (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2016), 39.

¹⁴⁰ İmam Mâlik, *el-Müdevvene* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 4/417.

Askalân'da ribât etmek için izin istemiştir.¹⁴¹ Yine belli dönemlerde ilim talebelerinin ribât için Askalân'a gittiği nakledilmektedir.¹⁴² Benzer şekilde selef ulemâ içerisinde Askalân ve civarında ribâtta bulunmayı kendisine görev addedenlerin olduğu nakledilmektedir.¹⁴³

Askalân aynı zamanda fitne dönemlerinde sığınılan bir yer olmuştur. Rivayet edildiğine göre Hz. Osman döneminde yaşanan fitneleri duyan sahâbî Ubâde b. es-Sâmit (ö. 34/654) Medine'den ayrılmış, cemaat yılı denilen hicri 41 senesine kadar Askalân'da yaşamıştır.¹⁴⁴ Yine Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684-85), Abdullah b. Zübeyr ile Emevîler arasında yaşanan fitne döneminde Askalân'a yerleşmiş ve burada vefat etmiştir.¹⁴⁵ Filistin bölgesine yerleştiği bilinen sahâbe tabakasından Ebû Kursâfe¹⁴⁶, Ebû Reyhâne Şemgûn b. Zeyd¹⁴⁷, Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh (ö. 36/656-57)¹⁴⁸ gibi isimler zikredilebilir. Hayat şartları gereği o bölgelere yerleşmiş olma ihtimali geçerli ise de bu haberler Askalân şehrinin ashab ve sonrası dönemde Müslümanlar tarafından değerli görüldüğüne işaret etmektedir.

Askalân ve Gazze'nin fazileti hakkında kültürün şöhret kazanmaması kanaatimizce farklı bir durum arz etmektedir. Zira İstanbul'un fethi için Müslümanlar yaklaşık sekiz asır beklerken Filistin bölgesi Hz. Ömer döneminde fethedilmiştir.¹⁴⁹ Bölge daha sonra pek çok kez el değiştirmiş ve cihad için devamlı olarak canlı kalmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber İstanbul için fetihden bahsederken Filistin bölgesinin fethedileceğinden değil bu bölgelerde hüküm süren krallıkların yok olacağından bahsetmiştir.¹⁵⁰ Erken dönemlerden itibaren hadis kaynaklarının içerisinde fiten, melâhim, eşrâtü's-sâ'a, Mehdî gibi pek çok bölümde ya da Nuaym b. Hammâd'ın (ö. 228/843) Kitâbu'l-fiten ismiyle müstakil eserinde olduğu gibi farklı toplumların akibetlerinden bahsedilmiş ve Müslümanların Hz. Peygamber sonrası hayatları adına yönlendirmeler yapılmıştır.¹⁵¹ Öyle ki bu gazvelere gidenlerin bağışlanacağından bahsedilerek¹⁵² Müslümanların devamlı surette cihad ile beraber yaşamaları emredilmiştir.¹⁵³ Zira cihad yalnızca şehirlerin fethi değil aynı zamanda gönüllerin fethi anlamında tebliğ anlamı taşımaktadır. Hz. Peygamber kendisine en uzak ve önemli noktada bulunan İstanbul'u ve Roma'yı işaret etmiştir. Bu şehirlere ulaştıran önceki adım anlamında da Askalân ve Gazze bölgelerinin daha kolay şekilde alınacağını düşünmüş olacak ki buraların fethini dolaylı olarak müjdelemiş ve sınır boyu olan bu bölgede tutulacak ribâtla işaret etmiştir. Ayrıca İstanbul o günün şartlarında Bizans imparatorluğunun merkezi konumunda olduğu için daha büyük bir hedef olarak görünmekteydi. Zira İstanbul'un fethi ile birlikte çağ kapanıp başka bir çağ başladığı için Müslümanlar üzerinde daha derin bir etki bırakmıştır. Ancak Askalân şehrinin fazileti hakkında gelen rivayetler İstanbul'un fethi gibi ileride beklenen bir sonuca bağlanmadığı için daha az şöhret kazanmıştır.

5. Sonuç

Vahyin indiği dönemde henüz Müslümanların eline geçmemiş olsa da hem Kur'ân-ı Kerîm de hem de hadis rivayetlerinde bazı şehirlerin faziletinden bahsedilmiştir. Önceki Peygamberlerin yaşadığı yerler anlamında vahyin beşiği kabul edilen Mescid-i Aksâ gibi belli yerler diğer semâvî dinlerde olduğu gibi İslâm âleminde de mukaddes kabul edilmiştir. Bu sebeple rivayetlerde şehirlerin fazileti ile ilgili

¹⁴¹ Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk* (Dimaşk: Dârü'l-fikr li't-tibâati ve'n-neşr, 1995), 68/204/205.

¹⁴² Ebû Ömer İbn Abdilberr, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta mine'l-meânî ve'l-esânîd*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevi, Muhammed Abdülkebir el-Bekri (Tıtvan: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Suuni'l-İslâmiyye, 1967), 12/200.

¹⁴³ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 2/334; İbn Teymiyye, *Mecmûu Fetâvâ*, 27/53.

¹⁴⁴ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 26/199.

¹⁴⁵ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 31/286.

¹⁴⁶ İzzeddîn İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fi temyîzi's-Sahâbe* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995), 1/571; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmecid, Ali Muhammed Muavvaz (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995), 1/618.

¹⁴⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2/639; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 3/289.

¹⁴⁸ Mustafa Fayda, "Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/131.

¹⁴⁹ İstanbul'un fethi ile ilgili hadisler için bk. Saylan, *Kaynaklarda Kostantiniyye Rivayetlerinin Tespiti ve Yorumlanması*.

¹⁵⁰ "Kayser muhakkak helâk olacak, sonrasında ise (başka) Kayser olmayacaktır."

Buhârî, "Cihâd", 157 (No. 3027).

¹⁵¹ Nuaym b. Hammâd, *Kitabü'l-Fiten* (Kahire: Mektebetü't-Tevhîd, 1992).

¹⁵² "Ümmetimden Kayser'in şehrine gaza eden ilk savaşçılar bağışlanmışlardır.

Buhârî, "Cihâd", 93 (No. 2924).

¹⁵³ Buhârî, "Cihâd", 157 (No. 3027).

haberlerin gelmesi garipsenecek bir durum değildir. Ancak milliyetçilik ya da dine hizmet gibi belli sebeplerle kimi zaman kasıtlı kimi zaman ise hata ile pek çok rivayet Hz. Peygamber'e isnad edilmiştir. Hadis âlimleri bu hususa dikkat çekmiş ve makbul hadis kaynaklarında yer verilmeyen bu tür rivayetlerin illetlerini ortaya koymuşlardır. Ancak şehirler hakkında nakledilen rivayetlerin tamamının uydurma olduğunu söyleyen kimse çıkmamıştır. Bu bağlamda incelediğimiz Askalân şehri Kudüs çevresinde bulunması sebebi ile zaten mübarek kılındığı söylenen bölge içerisinde. Ancak özel anlamda Askalân şehitleri ya da bu bölgede ribâtta bulunmanın fazileti ile nakledilen rivayetler tartışmalıdır. Ulemanın geneli konu hakkında gelen rivayetlerin pek çoğunun zayıf ya da uydurma olduğunu kabul etmiş ancak meselenin asılsız olmadığını da ifade etmişlerdir. Zira metin bakımından dinin asıllarına aykırı olmayan rivayetlerin zayıflarına nispetle az da olsa makbul şekilleri bulunmaktadır. Merdud olduğu iddia edilen rivayetlerde bulunan râvi Ebû İkâl'in hadisin vaz'ına sebep gösterilmesi ise kanaatimizce ilk dönemlerden beri kabul edilen bir husus değildir. Daha çok zabtı kusurlu Ebû İkâl'in hata ile bazı rivayetleri ref' etme ihtimali olsa da başka sikâ râviler tarafından nakledilen ve Askalân'da ribâtın faziletinden bahseden haberler mevcuttur. Bundan dolayı İbnü'l-Cevzî gibi bazı âlimlerin Askalân hakkında nakledilen bütün rivayetleri sorunlu gören anlayışa karşı çıkan İbn Hacer'in düşüncesi kanaatimizce daha doğrudur. Ayrıca zayıf hadislerle amellerin fazileti gibi konularda amel etmeye karşı çıkmayan ulemanın düşüncesinde bu rivayetler birbirine desteklemektedir. Kanaatimizce en hayırlı ribât konusunda nakledilen rivayet kendi başına en azından hasen seviyesindedir. Ayrıca bu rivayet diğer rivayetlere şahit olduğu için zayıf olan hadisleri hasen seviyesine çıkartabilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber ve ashâbının fetihlere ilk başladığı yerin Şâm beldeleri olması da rivayetin içeriğine uygun olmaktadır. Ancak Askalân şehrinin İslâm âleminde İstanbul şehri gibi büyük bir konumda bulunmaması ve İstanbul'a göre daha erken dönemde fethedilmesi Müslümanların dünyasında bu rivayetlerin daha az şöhret kazanmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak çoğunluğu zayıf olsa da hem vakiya hem de Kur'ân ve Sünnet'in ruhuna uygun olan bu rivayetlerle ihtiyatla da olsa amel edilebilir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynaklar

- Abdürrezzâk b. Hemmâm. *el-Musannef*. thk. Habiburrahman A'zami. 12 Cilt. Beyrut: el-Meclisü'l-İlmi, 2. Basım, 1983.
- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 8 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hadis, 1995.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Akdemir, Furat. *Fetânet Sıfatı Bağlamında Hz. Peygamber'in Örnekliği Meselesi* Ankara: İlahiyat Yayınları 2018.
- Algül, Hüseyin. "Mûte Savaşı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 385/387. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Ali el-Kârî. *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-aḥbâri'l-mevzû'a*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.
- Arı, Mehmet Salih. "Üsâme b. Zeyd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/361-363. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Belâzürî, Ebû'l-Hasen. *Fütûhu'l-büldân*. Beyrut: Dârü ve Mektebetü'l-Hilal, 1988.

- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Şuabü'l-îmân*. thk. Abdülali Abdülhamid Hamid. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 2003.
- Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdülhâlik. *Müsnedü'l-Bezzâr el-Bahrü'z-zehâr*. thk. Mahfûzurrahman Zeynullah. 18 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1988.
- Bilge, Mustafa L. "Gazze". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/534-536. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil. *et-Târîhu'l-kebîr*. 7 Cilt. Haydarabad: Dairetu'l-Maarifi'l-Osmaniyye, ty.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil. *el-Câmiu's-sahîh*. 7 Cilt. Şam: Dâru İbn Kesir, 5. Basım, 1993.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsir en-Nâsir. 9 Cilt. yy: Dâru Tavku'n-Necât, 2001.
- Bûsîrî, Ebû'l-Abbas Şehabeddin. *İthâfü'l-hıyere bi-zevâ'idü'l-mesânîdi'l-aşere*. thk. Daru'l-Mişkat İlmî Araştırma Kurulu. 9 Cilt. Riyad: Darü'l-Vatan, 1999.
- Ebû Avâne, Ya'kûb b. İshâk. *Müstaşrecü Ebî 'Avâne*. 5 Cilt. Beyrut: Darü'l-Mârif, 1998.
- Ebû Dâvud. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 7 Cilt. Dâru'r-Risâleti'l-Âlemîyye, 2009.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî. *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakâtü'l-asfiyâ'*. 10 Cilt. Kahire: Matbaatü's-Saade, 1974.
- Ebû Ya'la el-Mevsilî, Ahmed b. Ali. *Müsnedü Ebî Ya'la*. thk. Said b. Muhammed. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadis, 2013.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Silsiletü'l-ehâdisi's-sahîha ve şey'ün min fıkhihâ ve fevâ'idihâ*. 6 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1995.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife ve'l-mevzû'a ve eserühe's-seyyi'ü fi'l-ümme*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1992.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Zâifü Câmi'i's-sağîr*. Mektebetü'l-İslami, 2006.
- Erkaya, Musa. "Kazvîn Şehrinin Faziletine Dair Bir Rivâyetin Senedi Üzerine Bir İnceleme". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2 (2016), 129-170.
- Erkaya, Musa. "Mevzûât Kitaplarında Yer Alan Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler - Kazvîn Örneği - I". *The Journal Of Academic Social Science Studies* 74 (2019), 335-372.
- Erkaya, Musa - Ural, Cemal. "Mevzûât Kitaplarında Yer Alan Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler - Kazvîn Örneği - II". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/35 (2019), 430-450.
- Fayda, Mustafa. "Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/130-131. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Görgülü, Ülfet. "Kudüs Ulvi Sevda, Yüce Bir Dava". *Kudüs Mukaddes Miras*. ed. İşcan Abdalbaki. Ankara: DİB Yayınları, 2020.
- Hatîb el-Bağdâdî. *Târîhu Bağdâd Medîneti's-selâm*. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. 16 Cilt. Beyrut: Darü'l-Garbi'l-İslami, 2002.
- Heysemî, Nureddin. *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*. thk. Husameddîn el-Kudsî. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer. *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevi, Muhammed Abdülkebir el-Bekri. 24 Cilt. Tıtvan: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, 1967.
- İbn Adî, Ebû Ahmed. *el-Kâmil fi duaifâ'r-ricâl*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.

- İbn Arrâk, Ebü'l-Hasen Nûruddîn. *Tenzîhü's-şer'ati'l-merfû'a 'ani'l-ahbâri's-şen'ati'l-mevzû'a*. thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf, Abdullah Muhammed es-Siddîk. 2 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 1981.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım. *Târîhu medîneti Dimaşk*. 80 Cilt. Dimaşk: Dârü'l-fıkr li't-tibâati ve'n-neşr, 1995.
- İbn Ebî Hâtım, Ebû Muhammed. *Âdâbü's-Şâfi' ve menâkıbüh*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Ebî Hâtım, Ebû Muhammed. *el-Cerh ve't-ta'dil*. 9 Cilt. Beyrut: Dârü İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1952.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed. *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâdis ve'l-asar*. thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 1989.
- İbn Hacer el-Askalânî. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Muhibbüddin el-Hatîb. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1960.
- İbn Hacer el-Askalânî. *el-Kavlü'l-müsedded fi'z-zebbi 'an Müsnedi Ahmed fi'z-zebbi 'an Müsnedi Ahmed*. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 2. Basım, 1981.
- İbn Hacer el-Askalânî. *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Hacer el-Askalânî. *Tehzîbü't-Tehzîb*. 12 Cilt. Haydarabad: Matbatü'l-Meclisi Dâireti'l-Maarifi'n-Nizamiyye, 1908.
- İbn Hibbân el-Büstî, Ebû Hâtım. *Sahîhu İbn Hibbân bi tertibi İbn Balabân*. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988.
- İbn Hibbân el-Büstî, Ebû Hâtım. *el-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ' ve'l-metrûkîn*. thk. Mahmûd İbrâhim Zayed. 3 Cilt. Haleb: Dârü'l-Va'y, 1976.
- İbn Hibbân el-Büstî, Ebû Hâtım. *el-Müsnedü's-sahîh 'ale't-tekâsîm ve'l-envâ' min gayri vüçûdi kat'in fi senedihi velâ şübûti cerhin fi nakilîhâ'*. thk. Mehmet Ali Sönmez - Halis Aydemir. 8 Cilt. Beyrut: Darü İbn Hazm, 2012.
- İbn Hibbân el-Büstî, Ebû Hâtım. *Kitâbü's-Sikât*. 9 Cilt. Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973.
- İbn Kayyim el-Cevziyye. *el-Menârü'l-münîf fi's-sahîh ve'z-za'îf*. Haleb: Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 970.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fida. *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-'azîm*. thk. Sami b. Muhammed es-Selame. 8 Cilt. Riyad: Daru Taybe, 2. Basım, 1999.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin. *el-Muğnî*. 10 Cilt. Kâhire: Mektebetü'l-Kâhire, 1968.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *es-Sünen*. 2 Cilt. Darü ihyai'l-kütübî'l-arabi, 1952.
- İbn Receb, Ebü'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman b. Ahmed. *Mecmûu resâili'l-Hafız İbn Receb el-Hanbelî*. thk. Ebû Mus'ab el-Hulvânî. 4 Cilt. ef-Fâruku'l-hadisiyye li't-tab'ati ve'n-neşr, 2003.
- İbn Teymiyye, Takıyyüddîn. *Mecmûu Fetâvâ*. 35 Cilt. Medine: Mecmai'l-Meliki'l-Fahd, 2004.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec. *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdisi'l-vâhiye*. thk. İrşadü'l-Hakk el-Eserî. 2 Cilt. Pakistan: İdaretü'l-Ulûm el-Eseriyye, 2. Basım, 1981.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec. *Kitâbü'l-mevzû'ât*. thk. Abdurrahman Muhammed Osman. 3 Cilt. Medine: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1968.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddîn. *Üsdü'l-gâbe fi temyîzi's-Sahâbe*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.
- İbnü'l-Fakîh el-Hemedânî. *el-Buldân*. Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 1996.
- İmam Mâlik. *el-Müdevvene*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.

- Jean-Pierre Filiu. *Gazze Tarihi*. çev. Eylem Alp. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2016.
- Kandemir, M. Yaşar. "Fezâil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/529-531. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Karadeniz, Hatice. "İstilahlaşma Sürecinde Münker Hadis Kavramı". *Hadis ve Siyer Araştırmaları* 3/2 (2017), 57-92.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 6. Basım, 2017.
- Kaya, Hamit. *Şehirlerin Fazileti ile ilgili Hadisler*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Mahmudov, Elşad. "Zâtüsselâsil Seriyyesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/153-154. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Menekşe, Ömer. *Selçuklu İslam Hukuku*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2. Basım, 2022.
- Mizzî, Yusuf b. Abdurrahman. *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1980.
- Münâvî, Muhammed Abdürreûf. *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmi 'i's-sağîr*. Mısır: Mektebetü't-Ticaretü'l-Kübra, 1937.
- Müslim. *el-Câmi 'u's-şâhih*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Kahire: Matbaatü İsâ el-Bâbi'l-Halebî, 1374-75/1955-56.
- Müttakî el-Hindî. *Kenzü'l-'ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*. 16 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 5. Basım, 1981.
- Nuaym b. Hammâd. *Kitabü'l-Fiten*. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü't-Tevhîd, 1992.
- Râfiî, Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm er-. *et-Tedvîn fî ahhâri Kazvîn*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- Râzî, Zeynuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr er-. *Ünmûzecü'l-celîl fî esiletin ve ecvibetin an garâibi âyi't-tenzil*. thk. Abdurrahman b. Muhammed el-Matrudî. Riyad: Alemu'l-Kütüb, 1991.
- Saîd b. Mansûr, Ebû Osman el-Horasani. *Sünenu Saîd b. Mansûr*. thk. Habiburrahman A'zami. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1982.
- Saylan, İbrahim. *Kaynaklarda Kostantiniyye Rivayetlerinin Tespiti ve Yorumlanması*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023.
- Siddik, Muhammed - Şamlıoğlu, Yasemin. "Safranbolu İlahiyat Araştırmaları-1". *Fiten Hadisleri Çerçevesinde "Tutacağınız En Hayırlı Sınır Askalân'dır." Hadisinin Sened ve Metin Açısından İnceleme ve Değerlendirilmesi*. ed. Doğan Delil Gültekin. 108-117. İzmir: Duvar Yayınevi, 2024.
- Süyûtî, Celâlüddîn es-. *Cem'u'l-cevâmi'*. 25 Cilt. Kahire: Ezheri şerif, 2. Basım, 2005.
- Süyûtî, Celâlüddîn es-. *ed-Dürrü'l-mesnûr fî't- tefsiri bi'l-me'sûr*. 8 Cilt. Beyrut: Darü'l-Fiker, ts.
- Süyûtî, Celâlüddîn es-. *el-Le'âli'l-maşnû'a fî'l-ehâdisi'l-mevzû'a*. 2 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996.
- Şahyar, Ayşe Esra. "Zayıf Hadisle Fezâil Konusunda Amel Edilebilirlik' Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 31-49.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali. *el-Fevâ'idü'l-mecmû'a fî'l-ehâdisi'l-mevzû'a*. thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemani. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım. *el-Mu'cemü'l-evsat*. thk. Târik b. Abdullâh, Abdulmuhsin b. İbrâhim. 10 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hameyn, ty.

- Taberânî, Ebû'l-Kâsım. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdi Abdülmecid Selefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 3. Basım, 1994.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım. *Müsnedü's-Şâmiyyîn*. thk. Hamdi b. Abdülmecid. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-. *Câmî'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. 16 Cilt. Daru Hicr, 2001.
- Tirmizî, Ebû İsa. *es-Sünen*. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1996.
- Ukaylî, Ebû Cafer Muhammed b. Amr. *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr*. thk. Abdülmü'ti Emin Kal'aci. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Mektebetü'l-İlmiyye, 1984.
- Ünal, İsmail Hakkı. "Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler ve" Hayru'l-buldan" Risalesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/41 (2000), 67-90.
- Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Esemî el-Medenî el-. *Fütûhu's-Şâm*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Vâsıtî, Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-. *Fezâilü'l-Beyti'l-Makdis*. Kıbrıs: Merkezü Beyti'l-Makdis li'd-dirâse, 2010.
- Yâkût el-Hamevî, Ebû Abdillâh. *Mu'cemü'l-büldân*. 5 Cilt. Beyrut: Daru Sâdır, 2. Basım, 1995.
- Yerkazan, Hasan. "İbnü's-Salâh'a Nispet Edilen Müsnedü'l-Hâfız Osmân b. es-Salâh el-Eserî fîmâ verede mine'l-ehâdîs fî fazlî'l-İskenderiyye ve 'Askalân İsimli Eser Üzerine Bir Değerlendirme". *EskiYeni* 43 (2021), 55-76.
- Yiğit, İsmail. "Tebûk Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/228-230. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Yiğit, İsmail. "Ribât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/76-79. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Yücel, Ahmet. "Cerh Lafızlarından 'Münkerü'l-Hadis' ve Farklı Kullanımları". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13-14-15 (1997), 199-210.
- Yücel, Ahmet. *Hadis Tarihi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 24. Basım, 2016.
- Zehebî, Şemseddin. *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fî'l-Kütübî's-sitte*. thk. Ahmed Muhammed Nemr Hatîb, Muhammed Avvame. I-II Cilt. Cidde: Dârü'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1992.
- Zehebî, Şemseddin. *Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*. thk. Ali Muhammed Bicavi. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1963.
- Zehebî, Şemseddin. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. 15 Cilt. Beyrut: Darü'l-Garbi'l-İslâmî, 2003.
- Zehebî, Şemseddin. *Telhîsü Kitabi'l-Mevzûât*. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1998.